

УМЕНИЯ ЗА КРИТИЧЕН АНАЛИЗ НА ИСТОРИЧЕСКИ ДОКУМЕНТ ОТ УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ ПО ИСТОРИЯ ЗА ОСМИ КЛАС В УСЛОВИЯ НА ИНТЕРАКТИВНОСТ

Пламен Добрев

Професионална техническа гимназия, гр. Варна

SKILLS FOR CRITICAL ANALYSIS OF A HISTORIC DOCUMENT FROM A HISTORY LESSON (8TH GRADE) THROUGH INTERACTIVE METHODS

Plamen Dobrev

Technical Vocational School, Varna

Abstract: *The article focuses on one of the requirements in the assessment criteria of students' knowledge and skills in „Social Sciences and Civic Education“ - critical analysis of a historic document. The students' skills to read and interpret a historic document during the first stage of the high school education give a successful start and basic training in competences such as reflection, understanding, awareness of the depth of the historical source and provoke students' readiness to express their own opinion and active position. Their interest and participation will be guaranteed if interactive methods are applied.*

Keywords: *text analysis, history content, stimulant material, interactive methods.*

В критериите за оценяване на знанията и уменията на учениците за КОО „Обществени науки и гражданско образование“ в първа степен на гимназиален етап (8, 9, 10 клас) са отразени коректно изискванията към специфичните умения и нови знания, които те трябва да усвояват по предмети от хуманитарния цикъл [4]. Там ясно и приоритетно се посочва: „да чете и коментира различни видове исторически документи, като се опира на налична информация и придобива самостоятелно нова; да различа самостоятелно статистически данни (таблицы, диаграми, схеми); **да интерпретира информация от художествени картини и карикатури, афиши и други материали, отразяващи изучавани събития**; да подбира и обработва информация по зададена тема; да прави заключения от два и повече извора с различен произход и съдържание; да изработва схеми въз основа на анализ на исторически извори; да изразява собствена позиция въз основа на представени факти, аргументи и идеи; да определя причини и следствия и др“ [виж пак там].

„Защо текстовете трябва да бъдат анализирани внимателно и критично?“ реторично се пита в разработката на Мариета Енс/Рагнар Мюлер [6]. Тъй като те са „задължителен структурен елемент от урока, източник на информация, провокация за дискурс по въпроса или коментар за формулиране на лично мнение и позиция“ продължава авторът. Необходими са четивна компетентност, умение за разбиране, предварителни знания на въпроса: що е анализ и интерпретация. И още, изисква се предварителна подготовка не само за ученика, а и на учителя, който да въведе интерактивно необходимата информация в подходящ метод, най-удобен за конкретната среда

и процес. В най-общ план **препоръката за анализ на текст се свежда до следния алгоритъм:**

1. Прочит на текста, създаване на общо впечатление.
2. Изясняване значението на *неясни понятия* (проверка в речник, въпроси).
3. Разбиране на текста - помощ за създаване на разбиране на текста.
4. Анализирание на съдържанието чрез заключителните въпроси:
 - а. *Какво и кога се е случило?*
 - б. *Кой участва в това събитие?*
 - в. *По какъв начин протича събитието и защо се е състояло?*
 - г. *Какво го е предразположило и какви са неговите последствия?*
 - д. *Какъв характер има съответното събитие? (исторически, политически, социален, културен, географски)*
 - е. *Какво мен ме интересува лично?*
5. Маркиране на ключови понятия и ключови места.
6. Задаване на въпроси по текста:
 - а. *За какъв вид текст става дума? (коментар, реч, законов текст и т.н.)*
 - б. *Кога и в каква среда е възникнал текста?*
 - в. *Какъв е поводът и целта за написването на текста?*
 - г. *На какъв език е написан текста? (евентуални проблеми при превода)*
 - д. *Към кого е насочен текста? (Адресат)*
 - е. *Кой е авторът и каква позиция представлява той?*
7. Обобщаване на основната информация от текста и евентуално визуализиране.
8. Внимателен прочит на текста, проверка и допълване на обобщеното [5].

В друг източник се посочва необходимостта от **критичност в анализа**, поради необходимостта от търсене на достоверност на фактите [6]. Важно условие за критичност в интерпретацията е изясняване на въпроси като: Какво искаме да научим от източника? За какъв период от време, какво събитие, за коя личност той трябва да ни даде информация? **Описание на източника:** Какъв вид е източникът? Кой е авторът? Къде и кога е създаден източникът (историческа епоха) и в какъв контекст (как и защо)? Пресъздава ли непосредствени събития или описаното се е случило преди това? За кого е предназначен той? Какви информации съдържа източникът и **какво не ни казва?** Има ли съдържателни противоречия? Имате ли нужда от допълнителна помощ (напр. справочници или енциклопедии), за да разберем източника?

Следваща стъпка е да подложим източника на **критичен анализ**. Това не значи да кажем дали го намираме като „добър или лош“. Това означава да зададем няколко въпроса, например: Достоверен ли е източникът? **Разпознава ли се намерението**, с което е създаден източникът? Дава ли той сам информация за това? В какъв контекст е създаден източникът? Какво се е случило преди създаването му, какво – след това? Какво е можел да знае авторът при създаването му и какво не? Накрая можем да преценим каква **стойност** има този източник за нашето изследване: На какви исторически въпроси сме отговорили с помощта на източника? Трябва ли да изследваме други исторически източници, за да го разберем по-добре? Може ли източникът да бъде свързан, сравнен, допълнен, проверен или потвърден и от други източници? Този примерен ориентир доближава всяко едно подобно изследване на текстова информация в научно, обосновано и критично, в рамките на историческото образование.

За да бъде анализът на текст подчинен на семантичното значение на понятието се изискват активност – „да следваме, а не да доказваме правотата си и правилно да построим картина за света. То е фокусиране в обекта или субекта, способност за промяна на мисленето и излизане от шаблона, умение да интегрираме мисли и време, като основни аспекти на анализ [5].

Същността на историческите документи, подходящи за критичен анализ се коментира като „писмено свидетелство, от което черпим информация за конкретни исторически факти и събития, за доказване на дадено твърдение, носител на нова информация, чрез която картината на реалността става по-достъпна и разбираема. Историческият документ е „частица от епохата, за която се съдържат сведения, дава възможност да се почувства атмосферата и да се обрисова по-истинска картина за миналото“. Всеки исторически документ има свой характер и особености, което позволява относително класифициране по видове, например: надписи, политически речи, служебна кореспонденция, дипломатически документи, нота, телеграма, **декларация**, комюнике, международен договор, документи на политически партии, юридически текстове и други [7].

В примерния практически вариант на настоящата разработка се използва документ – декларация. Текстът цели насочване на вниманието в конкретно избран текст от урочното съдържание по история за 8-ми клас, в който се задава модел за **интерактивност в условията на учебния час. Методическият** вариант следва някои основни принципи на интерактивността, които позволяват разделяне на урока на отделни модули с логическа връзка между тях и които започват с предварително формулирани цели, подготовка на учителя и на средата, с „въвеждаща задача“ [виж 2]. Интерактивността в преподаването, както твърди Ст. Георгиева (2008), е принцип в активния подход на обучение, наред с дейностния подход, екипност, диалогичност, мултикултурализъмът и конструктивизъмът [виж 1]. Крайната цел е постигане на „критичен анализ“ от учениците, по отношение на текста и възможност за провокиране на интерес, участие, фокусиране в темата и урока. В края на занятието препоръчително се задава тема за домашна работа.

Примерен практически вариант за анализ на текст в интерактивна среда

Основни цели:

1. Възможност за прочит и разбиране на зададения текст.
2. Формиране на умения за открояване на непознати термини/понятия.
3. Умения за анализ на съдържанието на историческия документ, чрез отговор на въпроси по текста.

Материали: текст т.В «Новата държава»-източник по темата; картончета за изработване на флашкарти, цветни маркери, речник от учебника по история за 8.ми клас.

Време: 15 мин.

Организация на класа за интерактивен процес:

Групата/класа се разделя на **три подгрупи** с равен брой участници. Те заемат пространствено предварително подготвени интерактивно места в стаята/залата [3]. Всяка една подгрупа получава **лист с напечатани конкретни задачи**, избира си по един **«говорител»**, ролята на който е да представи пред всички/да презентира обобщено решената задача след изтичане на обявеното за работа време.

Въведение с упражнение - психогимнастика:

„Техника на пустотата“ за постигане на внимание и концентрация – «застанете удобно, отпуснете мускулатурата на тялото си, намерете една точка в пространството в която да се фокусирате с поглед и по възможност не мигайте, колкото можете по-дълго – 10-30-50 сек. Останете така «в пустотата», докато можете да задържите премигването [3].

Задачи и теми по групи:

1.ва група: Работа с текст – откриване на нови понятия в указан текст

Цели: Да бъдат отбелязани нови, непознати понятия в текста; да бъдат открити понятията в речника на учебника; да бъдат написани понятията върху предварително подготвени картончета, а значението им накратко вписано от обратната страна в съответното картонче. Препоръчително е да се използват цветни маркери.

Интерактивен метод „Флашкарти“ (метод, подходящ за заучаване на нови понятия-картонено листче, което се използва в помощ на обучението. Приложение: при учене на нови думи, термини, факти. От едната страна на картончето е написано понятие или въпрос, например: „Законодателна власт“, а от другата е неговата интерпретация/отговор. Картите се сортират по групи в зависимост от това дали проверяваният е познал отговора на въпроса или не [8].

Задача 1. Прочете текста от т.В «Новата държава». Отбележете нови, непознати понятия, напишете ги с цветен маркер по ваш избор от едната страна на картончето, намерете тяхното определение в речника на учебника и накратко, с ключови думи го впишете на обратната страна на съответното картонче. За да изпълните задачата е необходимо да си разпределите съответни роли в групата (виж Схема 1.).

Схема 1. Примерни флаш-карти в лицева страна с понятия

Задача 2. След запознаване с източника – копие на диаграмата от точката за държавното устройство на САЩ, според конституцията на Новата държава, определете вида на документа.

2.ра група: Работа с документ – определяне вида на документа и критичен анализ на текст:

Задача 1. Прочетете внимателно документа - копие на „Декларацията за независимост на САЩ“ .

Декларация за независимост

„.....Според нас следните истини се разбират от само себе си: че всички човеци са създадени равни и техният Създател ги е дарил с определени неотменими права, сред които са животът, свободата и стремежът към щастие. Че за осигуряването на тези права сред човеците започва да действа управление, което черпи справедливите си правомощия от съгласието на управляваните. Че винаги, когато една форма на управление стане разрушителна за споменатите цели, право на човеците е да я променят или да я забранят, и да създадат ново управление, полагайки неговите основи върху такива принципи, които според тях в най-голяма степен ще повлияят върху тяхната безопасност и тяхното щастие. Но когато дълга върволица от измами и грабежи, преследващи неизменно една и съща цел, ясно говори за замисъл, предвиждащ да доведе човеците до абсолютен деспотизъм, то тяхно право и техен дълг е да свалят такова управление и да потърсят нови закрилници за своята безопасност в бъдеще. Историята на днешния крал на Великобритания е история на непрекъснато оцеляване и грабежи, които без изключение имат за пряка цел установяването на абсолютен тирания в споменатите щати. В доказателство на това нека на безпристрастния свят бъдат представени факти: - Той отказа да одобри закони, извънредно благотворни и необходими за общественото добруване; - Той отказа да прокара някои други закони, които да послужат на области с голямо население, освен когато тамошните хора не се откажеха от правото си да имат представители в законодателната власт – едно неизрими ценно тяхно право, представляващо заплаха единствено за тираниите; - Той възпрепятстваше раздаването на правосъдие, като отказваше да одобри закони за установяването на законодателна власт; - Той направи съдиите зависими единствено от неговата воля за сроковете на заеманата от тях длъжност и за размерите и получаването на техните възнаграждения; - Той създаде множество нови служби и изпрати тук гъмжило от чиновници, които да притесняват народа ни и да използват своеволно неговото имущество; - Той остави при нас в мирно време войски на разположение, без съгласието на нашите законодатели; - Той предпочете да направи армията независима от гражданската власт и по-високо стояща от нея; - Той се обедини с други, за да ни подчини на правосъдие, чуждо на нашата конституция и непризнато от нашите закони, като даде съгласието си за действия, само наподобяващи правораздаване; Той плячкосва корабите ни, опустошава бреговете ни, опожарява градовете ни и лишава от живот народа ни. Той разпали вътрешни бунтове сред нас и се опита да изправи срещу заселниците в нашите погранични райони безмилостните диви индианци, чието всеизвестно правило за водене на война е безогледното унищожение на хора от всяка възраст, пол и положение. На непрестанно изпращаните от нас петиции бе отговаряно единствено с непрестанно уронване на престижа ни. Така че ако действията на даден владетел до едно подобават на тиранин, то този владетел не е достоен да управлява един свободен народ.

Ето защо ние, представителите на Съединените американски щати, събрали се на Всеобщ конгрес, се обръщаме към Върховния съдник на този свят заради правотата на своите намерения, и в името и според повелята на почтения народ на тези колонии тържествено обнародваме написаното и заявяваме, че тези съединени колонии са – и по право следва да са – СВОБОДНИ И НЕЗАВИСИМИ ЩАТИ; че не им се вменява да проявяват каквото и да е преданост към британската корона, и че всяка политическа връзка между тях и държавата Великобритания е – и следва да е – изцяло прекъсната; че като СВОБОДНИ И НЕЗАВИСИМИ ЩАТИ напълно в тяхна власт е да водят война, да сключват мир, да договарят съюзи, да извършват търговия и да предприемат всички онези действия и начинания, които независимите държави по право предприемат.....“ (част от текста на документа, написан от Томас Джефърсън и подписан във Филадельфия през 1776 г.)“ [9].

Задача 2. Анализирайте текста, като се придържате към Таблица 1.

Таблица 1. Алгоритъм/стъпки за анализ на исторически документ

№	Стъпки	Отговори на ученика
1	Определете вида на документа	Декларация – отразява едностранен дипломатически акт
2	Идентифицирайте авторството на документа	Джеферсън, Адамс, Франклин и Ханкок
3	Ситуируйте съдържанието на документа във времето	Работата на втория континентален конгрес и подписването на Декларацията на независимостта 4.VII .1776 г.
4	Локализирайте в пространството	Местно събитие – Филадельфия, но с глобално значение!
5	Определете основната идея	Прокламира окончателния разрыв с метрополията и прогласява народния суверенитет като основен принцип в устройството и управлението на обществото

Забележка: използвайте информацията за същността на историческия документ и видовете документи [виж 7].

Обсъждане на поставените задачи:

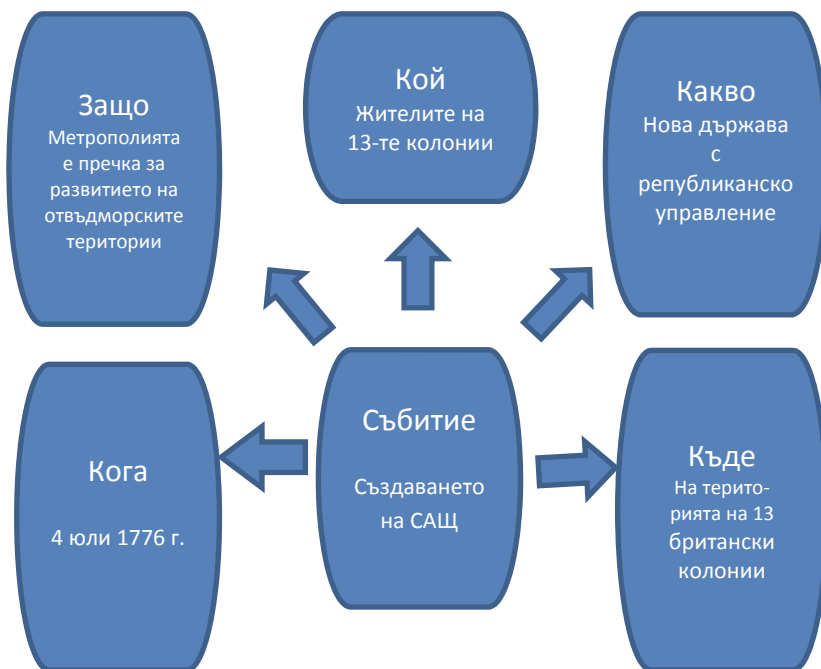
Предварително избраният говорител на всяка една група представя резултата от поставените задачи. Могат да бъдат направени уточнения или зададени въпроси.

Време: 5 мин.

Обобщение (извършва се от водещия), с техниката на т.н. концептуална карта или известна още като „Spider Map“ (паяк карта), например:

Интерактивна техника „Концептуална карта“ [11]. В центъра е поставена основната тема, а непосредствено около нея се разполагат детайли или подтеми, свързани с нея (в максимално кратък вид предава информацията за историческото събитие, лесно се осмисля и запомня от учениците, позовавайки се на мисълта на Конфуций: „Чух и забравих. Видях и запомних. Преживях и разбрах“ (виж Схема 2.)

Схема 2. Интерактивна техника „Концептуална карта“, приложена като обобщение:

Задача за домашна работа:

“Ако аз бях журналист от европейски вестник, как бих отразил събитията, предхождащи подписването на „Декларацията на независимостта“? „(Вашата колонка във вестника позволява дописката да бъде до 500 думи, може да приложите и снимков материал. Оформете Вашата задача под формата на дописка, която може да представите на хартиен носител или в електронен вариант.)

Литература

1. Георгиева, Ст. Съвременни принципи и подходи към обучението по история. Научни трудове на русенски университет, том 47, серия 9., 2008.
2. Добрев, П. Митове и истини за Африка. Уроци глобално образование. Книга за учителя Глобално образование, II част. ЦОО., София, 2013.
3. Митева, П. Постигане на фокус в преподаването на урока (педагогическо майсторство, презентационни умения и интерактивно преподаване). сб. СУ, Общество, памет, образование. С., 2017, с. 110.
4. <https://www.school32.com/>.
5. http://www.dadalo-iizdv.org/methoden_bg/grundkurs_3/textanalyse.htm
6. <http://www.values.bg/bg/sources> Електронен учебник по история и цивилизация.
7. <http://www.olegcherne.ru/statii/100-analiz/>
8. <https://bg.wikipedia.org/wiki/>
9. http://photos.state.gov/libraries/bulgaria/231771/PDFs/declaration_bg_001.pdf
10. www.ivanpivanov.com/.../55_Interaktivni-metodi-za-obuchenie.pdf
11. www.storyboardthat.com/bg/articles/паяк карта